

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

augustus 2015 • 14

Inhoud

Beheer en organisatie:

- Op bezoek bij ... PACKED
- Erfgoed op de agenda
Lokale erfgoedraden in Vlaanderen: een eerste verkenning

Onderzoek:

- Carnaval, een levende traditie?

Ontsluiting:

- Interactief rondleiden van je publiek
Tips om bezoekers van je erfgoedevenement te begeisteren
- Ga digitaal met je (erfgoed)verhaal!
Van wetenschappelijke tekst tot interactieve applicatie
- Ideeën en tips voor de Dag van de Trage Weg
Hoe als heemkring je activiteit invullen op 17 en 18 oktober 2015?
- Heemkundeartikels.be
een databank boordevol heemkundige artikels

Behoud en beheer:

- Het collectieplan als hoeksteen van je erfgoedwerking

In de kijker

- Erfgoeddag 2015
- Fier-gazette

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierickx
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015 20 51 74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **augustus 2015 - nr.14**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out en druk:** De Bie Printing

Vlaanderen
verbeelding werkt

Op bezoek bij ... PACKED

Sinds enkele jaren is PACKED vzw het expertisecentrum digitaal erfgoed. De organisatie wil bijdragen aan de creatie van een betrouwbaar, kwaliteitsvol en duurzaam digitaal geheugen in Vlaanderen en Brussel. Dat is een noodzaak als Vlaanderen en Brussel hun ambitie willen waarmaken om een Europese topregio te zijn. Maar wat betekent dat in de praktijk? Wij vroegen het aan Rony Vissers, de coördinator van PACKED.

Bladwijzer: Waarom is er nood aan het expertisecentrum?

Rony Vissers: ‘Het aantal digitale objecten (gedigitaliseerd en ‘digitaal geboren’) groeit snel aan in zowel bedrijven, overheidsdiensten als culturele en andere organisaties. Als er geen doordachte maatregelen worden genomen, zullen deze digitale objecten door de snelle evolutie van de informatie- en communicatietechnologie of het fysieke verval van de informatiedragers op korte termijn verloren gaan. Dit moet worden vermeden omdat ook digitale objecten erfgoedwaarde hebben, ze noodzakelijk zijn om bepaalde essentiële (maatschappelijke) diensten te verzekeren en omdat in hun creatie mogelijk zwaar is geïnvesteerd.’

Hoe komt Packed aan zijn naam?

Rony Vissers: ‘PACKED is een acroniem dat staat voor Platform Archivering en Conservering van Kunstcreaties op Elektronische en Digitale dragers. Dit acroniem stamt uit de beginperiode van de vzw (2006-2010) toen de organisatie actief was als koepelorganisatie die zich richtte op de archivering en conservering van audiovisuele kunst. Sinds haar erkenning in 2011 als expertisecentrum digitaal erfgoed richt Packed zich op alle mogelijke types van digitaal erfgoed. Ze verleent ondersteuning aan een zeer brede waaier van actoren uit zowel de cultureel-erfgoedsector als de kunstensector. De afkorting is dus achterhaald, maar het letterwoord wordt toch behouden omwille van de herkenbaarheid.’

Een slide uit een Open Cultuur Data-masterclass met de opsomming van enkel vooroordelen tegen het beschikbaar stellen van collectiegegevens als open data.

Is er dan nood aan expertise voor digitaal erfgoed?

Rony Vissers: ‘Er is nog heel wat dat kan verbeterd worden om te komen tot een betrouwbaar, kwaliteitsvol en duurzaam digitaal geheugen. Omwille van allerlei ICT-aspecten die voor vele erfgoedwerkers én beleidsmakers vaak moeilijk te volgen of te begrijpen zijn, hebben we in Vlaanderen en Brussel nog steeds een achterstand op dit vlak. Zowel het beleid van de overheid als het beleid van de cultureel-erfgoedorganisaties schieten tekort door manke inschattingen. Daarom wil PACKED de rol van kennisknooppunt vervullen. We willen een centrale rol opnemen om kennis, ervaring en deskundigheid omtrent digitalisering en digitale archivering te centraliseren én de verspreiding ervan te verzekeren. Door het promoten van standaardise-

ring willen we niet alleen de kwaliteit, doeltreffendheid en duurzaamheid bevorderen van de acties op het vlak van digitalisering en digitale archivering maar ook innovatie. Verder ondersteunen we ook cultureel-erfgoedorganisaties bij de aanpassing van hun diensten aan de eisen en mogelijkheden van de hedendaagse en toekomstige digitale samenleving.’

Een hele boterham. Hoe proberen jullie dit concreet te doen?

Rony Vissers: ‘De verschillende doelstellingen die we ons stellen, hebben als gevolg dat we op verschillende vlakken actief zijn. De centrale activiteit in onze werking is de loketfunctie, met andere woorden de dienstverlening naar onze verschillende doelgroepen. Bij PACKED kunnen cultureel-erfgoedorganisaties, kunstorganisaties en kunstenaars steeds terecht voor advies en begeleiding over aspecten van het aanmaken, ontsluiten, bewaren, delen en uitwisselen van digitaal erfgoed. Indien we voor het beantwoorden van een bepaalde vraag zelf niet over de nodige kennis, ervaring en deskundigheid beschikken, verwijzen we door naar actoren die deze wel hebben. Alhoewel we specifieke doelgroepen hebben als cultureel-erfgoedorganisaties, kunstorganisaties en kunstenaars, vertrekken we in onze werking steeds zoveel mogelijk van het erfgoed zelf.’

PACKED-coördinator Rony Vissers assisteert bij de inventarisatie van het audiovisuele archief van dansgezelschap Damaged Good.

‘Om onze dienstverlening te kunnen blijven waarborgen, moeten we natuurlijk ook onze eigen kennis regelmatig actualiseren en verder uitbreiden. Dit is een belangrijke reden waarom we onderzoeksprojecten starten omtrent het aanmaken, ontsluiten, bewaren, delen en uitwisselen van digitaal erfgoed,

of deelnemen aan onderzoeksprojecten die door anderen zijn geïnitieerd. Zo loopt er sinds 2013 een traject met verschillende deelprojecten omtrent persistente identificatie dat loopt in samenwerking heel wat partners in de erfgoedsector, vooral kunstmusea. Al sinds 2008 nemen we ook deel aan verschillende Europese projecten, vaak verbonden aan het Europese cultuurportaal Europeana. Het verwerven van nieuwe kennis op zich is echter nooit het einddoel, we hebben die kennis nodig om onze dienstverlening te verzekeren en we delen ze ook op andere manieren met onze doelgroepen.’

Persistente identificatie

Een persistente identifier of URI (Uniform Resource Identifier) is een webadres dat onveranderlijk en toegankelijk op lange termijn is en volgens bepaalde regels werd samengesteld, een heldere en consistente structuur heeft en makkelijker te beheren en te gebruiken is. Men ziet vaak dat links op websites niet langer werken. Het gevolg is dat je dan bijvoorbeeld een document niet te zien krijgt omdat de koppeling met het digitale bestand verbroken is. Dit kan het gevolg zijn van een veranderd webadres. Als organisatie dien je daarom na te denken over hoe je de webadressen waar je mee werkt niet verandert en dus persistent blijven. Door allerlei informatie over collecties te identificeren met een persistente URI kan je informatie uit verschillende databanken ook makkelijk aan elkaar koppelen en de informatie eenvoudig doorzoekbaar maken. Door persistente URI's te gebruiken die verwijzen naar externe databanken kan je verder de registratie van bepaalde collectiedata eenvoudiger en minder tijdrovend maken, terwijl je nieuwe mogelijkheden opent voor verrijking van je eigen collectiedata met informatie uit andere bronnen. Deze collectiedata zijn in het geval van het lopende onderzoeksproject van PACKED bijvoorbeeld collectiedata over kunstwerken, kunstenaars, objectnamen en bewaarinstellingen. Meer informatie over het onderzoekstraject omtrent persistente identificatie is beschikbaar op http://projectcest.be/index.php/Project_Persistente_identificatie en op http://projectcest.be/index.php/Project_Persistente_Identificatie_II.

‘Via verschillende websites brengen we de resultaten van onze werking tot bij de cultureel-erfgoed-organisaties, kunstorganisaties en andere belanghebbenden. Doordat de websites gemakkelijk aan te passen zijn, slagen we erin om steeds de laatste inzichten op te nemen. Informatie over onze organisatie en onze werking delen we via www.packed.be. Ons communicatiekanaal naar kunstorganisaties en kunstenaars is de website www.projecttracks.be. TRACKS staat voor Toolbox en Richtlijnen voor Archief- en Collectiezorg in de Kunstensector. Deze website werd in 2014 gecreëerd in opdracht van het toenmalige agentschap Kunsten en Erfgoed van de Vlaamse overheid. TRACKS reikt vooral richtlijnen, tools en praktijkvoorbeelden aan die kunstorganisaties en kunstenaars ondersteunen bij de zorg voor hun eigen archief. Onze kennis over de preservatie van audiovisueel erfgoed bundelen we vooral op de website www.scart.be. Hierop zijn vooral artikels, praktijkvoorbeelden en interviews met experts te vinden. De belangrijkste website voor heemkundige kringen is waarschijnlijk echter www.projectcest.be.’

Deelnemers in gesprek over de ontsluiting en bewaring van decormaquettes van De Munt tijdens het eerste TRACKS-ontmoetingsmoment (2014).

CEST

Cest staat voor Cultureel Erfgoed Standaarden Toolbox. Deze website werd gestart in 2010, in opdracht van het toenmalige agentschap Kunsten en Erfgoed van de Vlaamse overheid. Het heeft tot doel de Vlaamse erfgoedorganisaties wegwijs te maken in het gebruik van standaarden bij het creëren, beheren en toegankelijk maken van digitale collecties. Een standaard is een geheel van erkende afspraken, specificaties of criteria over een product,

een dienst of een methode. Door standaarden te gebruiken kunnen cultureel-erfgoedorganisaties eenvoudig informatie over hun collecties duurzaam uitwisselen. Ook bij digitalisering of de omzetting van digitale objecten in digitale representaties is het gebruik van standaarden belangrijk. Het gebruik van gestandaardiseerde formaten verzekert bijvoorbeeld dat ze op lange termijn bruikbaar blijven en data in de hoogst mogelijke kwaliteit bewaren. Standaarden zijn bovendien steeds gebaseerd op de expertise van een grote groep professionals. Standaarden gebruiken betekent dus ook gebruik maken van bestaande best practices.

‘Verder (co-)organiseren we ook cursussen omtrent aspecten van het aanmaken, ontsluiten, bewaren, delen en uitwisselen van digitaal erfgoed. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld het modulair vormingstraject ‘Duurzaam digitaal beheren’ in samenwerking met steunpunt FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, de sessies in de cursusreeks ‘Aan de slag met archief en documentatie’ van Heemkunde Vlaanderen en de TRACKS-workshops ‘Duurzaam digitaal beheren’ voor kunstenaars en kunstorganisaties. Onze medewerkers leveren ook regelmatig bijdragen aan (internationale) conferenties, symposia en andere bijeenkomsten.’

Deelnemers in gesprek over de digitalisering van het audiovisuele archief van beeldend kunstenaar Jan Fabre tijdens het tweede TRACKS-ontmoetingsmoment (2015).

Wat zijn de belangrijkste uitdagingen hierbij?

Rony Vissers: ‘Bij dit alles is het belangrijk dat we verder kijken dan onze eigen grenzen, zowel voorbij de grenzen van de cultureel-erfgoedsector als de geografische grenzen. We willen buiten de grenzen van de cultureel-erfgoedsector kijken omdat er ook inzichten en tools met betrekking tot digitalisering, digitale bewaring en online ontsluiting worden ontwikkeld in andere maatschappelijke sectoren. Waar mogelijk, proberen wij die inzichten te hertalen voor onze doelgroepen en hen ook de tools ter beschikking te stellen. Erfgoed bevindt zich trouwens niet enkel bij cultureel-erfgoedorganisaties, maar onder andere ook bij door de Vlaamse overheid gesubsidieerde kunstorganisaties en kunstenaars. Ook daar moeten we oog voor hebben. Mogelijk komt dat materiaal trouwens later ooit in beheer van een cultureel-erfgoedorganisatie, bijvoorbeeld een museum of cultureel archief.’

PACKED-medewerkers Nastasia Vanderperren en Rony Vissers assisteren bij de inventarisatie van het audiovisuele archief van dansgezelschap Damaged Good.

‘In al onze activiteiten hebben we een bijzondere aandacht voor het aanmaken en bewaren van informatieobjecten. Zoals ik al zei is digitaal erfgoed zeer kwetsbaar. Bij gedigitaliseerd materiaal kan men in geval van verlies of beschadiging vaak nog terugvallen op het analoge materiaal of het fysieke object, en de digitalisering herhalen. Bij ‘digitaal geboren’ materiaal is dit niet het geval. Bij verlies of beschadiging is het onherroepelijk verloren. ‘Digitaal geboren’ materiaal veronderstelt daarom nog meer dan gedigitaliseerd materiaal dat men reeds bij de creatie rekening houdt met de kwetsbaarheid ervan. Vandaag wordt er steeds meer ‘digitaal geboren’ materiaal gecreëerd, niet alleen in de cultu-

reel-erfgoedsector maar ook in de kunstensector. Omdat we proactief denken, is onze werking sinds 2013 uitgebreid van cultureel-erfgoedsector naar kunstensector.

Tegelijk zitten we in een sector waar de geografische grenzen nauwelijks belang hebben. We overleggen daarom niet alleen met partners uit het cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen en Brussel zoals VIAA (Vlaams Instituut voor Archivering), maar even gemakkelijk met DEN (Digitaal Erfgoed Nederland) of andere buitenlandse organisaties en instellingen.

Doen heemkundige kringen beroep op jullie?

Rony Vissers: ‘Heemkundige kringen zijn cultureel-erfgoedorganisaties en kunnen dus op ons beroep doen. Eerder spraken we al over onze loketfunctie. In de praktijk merken we echter dat weinig heemkundige kringen gebruik maken van deze mogelijkheid. Omwille van onze beperkte capaciteit kunnen we echter niet het initiatief nemen om zelf proactief elke cultureel-erfgoedorganisatie in Vlaanderen en Brussel te contacteren, dus ook niet elke individuele heemkundige kring. Daarom rekenen we op Heemkunde Vlaanderen als tussenschakel.’

Welke rol zien jullie voor heemkundige kringen in het erfgoedlandschap van vandaag?

Rony Vissers: ‘PACKED ziet de heemkundige kringen een belangrijke rol spelen in verband met de bewaring en ontsluiting van lokaal erfgoed. Lokaal erfgoed komt vaak niet terecht in de grotere cultureel-erfgoedinstellingen. Toch is lokaal erfgoed belangrijk omdat het het geheugen vormt van lokale gemeenschappen. Ook de erfgoedcellen hebben een belangrijke functie te vervullen op dit vlak. Het is belangrijk dat de heemkundige kringen en de erfgoedcellen elkaar versterken. Maar er zijn niet overal in Vlaanderen en Brussel erfgoedcellen, en bovendien vervullen erfgoedcellen een andere rol. Naast de heemkundige kringen bestaan er lokaal vaak ook nog andere actoren, zoals bijvoorbeeld kerkfabrieken en schuttersgilden, die actief zijn op het vlak van het verzamelen, bewaren en ontsluiten van erfgoed. Erfgoedcellen kunnen bijvoorbeeld de onderlinge afstemming en samenwerking faciliteren. Laat ons ook niet vergeten dat de provincies vandaag een belangrijke ondersteunende rol vervullen bij het verzamelen, bewaren en vooral het ontsluiten van lokaal erfgoed.’

‘Heemkundige kringen spelen ook een belangrijke

rol in het levend houden van erfgoed dat bewaard wordt in lokale bestuurlijke archieven, zoals bijvoorbeeld gemeentearchieven. Zij ontplooiën activiteiten met behulp van dit erfgoed en plaatsen het zo in de belangstelling. Niet enkel het erfgoed zelf is belangrijk, maar ook de samenwerking. Samenwerken aan de zorg en aandacht voor lokaal erfgoed is gemeenschapsvormend. Heemkundige kringen zijn dus niet enkel belangrijk voor het veiligstellen en levend houden van het geheugen van gemeenschappen maar, samen met andere verenigingen en initiatieven, ook voor het versterken van het weefsel van die gemeenschappen.'

Als heemkundige kringen iets zouden moeten verbeteren op digitaal vlak aan hun eigen werking, wat zou dat dan moeten zijn?

Rony Vissers: 'Op het vlak van digitale duurzaamheid is nog veel vooruitgang mogelijk, trouwens niet enkel in de heemkundige kringen... Dit begint reeds bij het maken van goede keuzes bij het digitaliseren en de creatie van 'digitaal geboren' erfgoed. Daarna verdient ook de bewaring van het digitale materiaal grotere aandacht, alsook de catalogisering en het toegankelijk maken.'

Enkele deelnemers en PACKED-medewerkers tijdens de masterclass 'Prepare your (meta)data'.

'Iets wat zeker ook nog sterk kan worden verbeterd, is alles wat te maken heeft met de online uitwisseling van zowel digitale collectiegegevens of metadata als digitale collectierepresentaties, bijvoorbeeld fotografische reproducties. Enerzijds kan door dergelijke uitwisseling het louter lokale belang worden overstegen, anderzijds kan hiermee ook tegemoet gekomen worden aan de eisen en mogelijkheden van de hedendaagse en toekomstige digitale samenleving. We merken dat een dergelijke uitwisseling

vaak gevoelig ligt, onder andere omwille van de sterke emotionele band die men heeft met eigen erfgoedcollecties. Maar het maatschappelijke draagvlak voor erfgoed kan enkel groeien als ook anderen een band kunnen opbouwen of versterken met het bewaarde erfgoed. Zeker op een moment dat de politieke wil voor de financiële ondersteuning van cultuur onder druk staat, is dit belangrijk.'

Wat zijn jullie plannen in de nabije toekomst?

Rony Vissers: 'Naast de eerder geschetste activiteiten zullen twee elementen in de komende maanden zeker onze bijzondere aandacht krijgen: de verdere uitbouw van VIAA en de mogelijke overheveling van de erfgoedwerking van de provincies. We willen ertoe bijdragen dat de werking van VIAA op het vlak van digitalisering, archivering en interactie zo kwaliteitsvol mogelijk is en beantwoordt aan de noden in zowel de erfgoed- als de kunstensector. Wat de erfgoedwerking van de provincies betreft, willen we ertoe bijdragen dat het resultaat van hun werk op het vlak van catalogisering en online ontsluiting niet verloren gaat, maar wordt voortgezet en geoptimaliseerd - desnoods onder de vleugels van een ander overheidsniveau.'

'Een ander aandachtspunt voor de nabije toekomst blijft kwaliteitscontrole bij digitalisering. Er wordt in Vlaanderen en Brussel, ondanks de weinig beschikbare middelen, veel gedigitaliseerd maar hierbij is nauwelijks aandacht voor kwaliteitsbewaking. Het gevolg is dat vaak de kwaliteit te wensen overlaat, en hierdoor gebruiksmogelijkheden worden beperkt.'

PACKED-medewerkster Barbara Dierickx geeft in het kader van het Europese project Athena Plus in Vilnius (Litouwen) een training voor de aanmaak van online tentoonstellingen met MOVIO.

‘Verder willen we in Vlaanderen en Brussel ook de gratis opensourcetools MOVIO, City Quest, Plan your own School Trip en eCulture Map promoten die we mee hebben helpen opzetten in het kader van het Europese project Athena Plus. Een tool als MOVIO kan trouwens perfect gebruikt worden door heemkundige kringen voor de creatie van virtuele tentoonstellingen.’

‘Tot slot willen we met onze werking graag zo veel mogelijk mensen en organisaties doen beseffen dat er bijzondere maatregelen nodig zijn om ons digitaal erfgoed op lange termijn te bewaren. Zonder een goede bewaring missen we het betrouwbare, kwaliteitsvol en duurzaam digitaal geheugen dat noodzakelijk is als Vlaanderen en Brussel zich willen blijven profileren als Europese topregio.’

Hendrik Vandeginste
Consulent Heemkunde Vlaanderen